

ІВАН БАЛКОВ : БУРЯКІВНИЦТВО В УКРАЇНІ ЗВІЛЬНИТЬСЯ ВІД «ОКУПАЦІЇ» ЗАРУБІЖНИХ ГІБРИДІВ

Ім'я вченого І.Я. Балкова, який нині мешкає в Москві, добре відоме як в Росії, так і в Україні.

Народився Іван Якович 15 квітня 1929р. у с. Трійня Бобровського району Воронежської обл. У 1946 р. закінчив Верхньо-Озерський сільгосптехнікум і Воронежський СГІ, працював агрономом МТС і в елітно-насіницькому радгоспу. З серпня 1954 р. - на ціліні з дружиною (3 роки), з лютого 1957 р. - науковий працівник, зав. лабораторією насінництва НІІСХ ім. Докучаєва (4 роки). З вересня 1961 по грудень 1977 р. – науковий співробітник, зав. лабораторією ЦМС і гетерозису, зав. відділом селекції і генетики ВНІІСС ім. А.Л. Мазлумова (17 років). На початку січня 1978 року Іван Якович запрошений на роботу у Всесоюзний науководослідний інститут цукрових буряків на посаду керівника Союзного селекцентру по цукрових буряках (Київ), зав. відділом селекції і генетики, зав. лабораторією селекції на гетерозис, головного наукового співробітника (19 років). З січня 1997 року - консультант фірми ВАТ Продімакс (Москва) з селекції та насінництва буряків (до 22 травня 2007 р.). Консультант фірми Сингента (Москва) - з 01.08.2007 по 31.08.2009 р., співробітник-консультант лабораторії генної інженерії Інституту біології розвитку ім. Н.К. Кольцова РАН - з серпня 2009 р. (позаштатно), науковий консультант, керівник Творчого колективу з селекції та генетики цукрових буряків Кубанської Селекційної станції по цукрових буряках РАН - з серпня 2012 р. по даний час, одночасно консультант ЗАТ «Щолково Агрохім».

Наукову діяльність розпочав у 1957 р., коли за результатами практичної діяльності на ціліні опублікував одразу дві статті, які того ж року відкрили двері в НДІ сільського господарства ЦЧП ім. В.В. Докучаєва. Працював тут ст.н. співробітником і завідувачем лабораторією. У 1961 р. закінчив заочно аспірантуру з селекції та насінництва, написав дисертацію, висновки якої не збігалися з уявленнями лисенківської «агробіології», отже, він був змушений піти з Інституту через розбіжності з керівником відділу, затямив прихильником «агробіологічної» науки.

З вересня 1961 розпочав роботу у Всеросійському НДІ цукрових буряків і цукру (Рамонь). У 1975 р. – захистив докторську дисертацію «Цитоплазматична чоловіча стерильність цукрових буряків: фенотипічний прояв, генетичні особливості та селекційне використання». Це була перша в СРСР праця подібного роду. Після відходу з життя ака-

деміа А.Л. Мазлумова керував відділом селекції і генетики ВНІІСС.

10 січня 1978 за ініціативою директора В.Ф.Зубенка призначений керівником Союзного Селекційного центру по цукрових буряках (Київ, ВНІС). Головна проблема - перехід від сортів-популяцій і фертильних полігібридів (фактично - напівгібридів) до гетерозисних гібридів на основі ЦЧС зі 100% гібридністю. Багато уваги приділяв удосконаленню та прискоренню селекційного процесу, виготовленню в ОКБ ізоляторів, придбання обладнання, включаючи й лабораторії для культури тканин і багато іншого. Організував єдиний у своєму роді обмін зразками ліній О-типу (закріплювачів стерильності) між селекціонерами СРСР і НДР.

У роботі нерідко зустрічався з протидією окремих прихильників поглядів Т.Д. Лисенка. Був у наукових відрядженнях. Так, у США відвідав 8 штатів і Дослідну станцію в Каліфорнії, де працював проф. В.Ф. Савицький. Спілкувався з проф. Є.І. Харечко-Савицькою, в Швеції (фірма Хіллесхег, проф. Боземарк та І.Лундстрем), в Німеччині (фірма КВС), НДІ буряків у Кляйнвацлебені (НДР), в Польщі та Чехословаччині (НДУ з селекції буряків).

Учасник і керівник ряду міжнародних симпозиумів та нарад (СРСР, ПНР, НДР, Україна) з селекції, генетики та біотехнології цукрових буряків, І.Я. Балков і нині керує Творчим колективом з вивчення успадкування ГМ-форм, створення ліній та гібридів цукрових буряків, стійких до гліфосату, розробки елементів техно-

логії їх вирощування у виробничих умовах. Створив наукову школу (22 кандидати і доктори наук), опублікував чотири монографії, понад 260 статей. Активно підтримує методи біотехнології, у тому числі генну інженерію, як найбільш ефективний метод селекції, за яким велике майбутнє.

Автор і співавтор районуваних 4-х гібридів цукрових буряків, декількох десятків вихідних селекційних матеріалів, у тому числі ліній О-типу, має свідоцтва на винаходи та патенти. За створення наукової школи в 1987 р. отримав звання професора, за практичну роботу відзначений кількома медалями, в тому числі «За трудову доблесть» (1970 р.), «За внесок у розвиток Агрокомплексу Росії» (2004 р.).

Надає консультаційні послуги в області генетики, селекції та насінництва польових культур, виступає з інформаціями про становище в науці (МСХ - департамент рослинництва (2011 р.), НДУ - Вища школа економіки, Держдум - Науковий комітет (2012 р.), Російська Академія с.г. наук (2013) і ін.

У вільний час пише маслом картини (в тому числі пов'язані з перебуванням у Києві), складає автобіографічні вірші (типу «саги»), записує спогади. Дружина й два сини - кандидати наук за різними профілями (сільське господарство, біологія, молекулярна генетика). Часто ведуть сімейні «дискусії на злобу дня й науки».

...Коли цей матеріал готувався до друку, на ім'я головного редактора М.В. Роїка надійшов лист від ювіляра. Є там і такі рядки: «Частенько з Євгенією Никифорівною (дружиною – прим. ред.) згадуємо Київ, наші зустрічі в Ялтушківі, бесіди... Було всяке, але, в основному, хороше, - з планами про розвиток науки, селекції. На жаль, щось не так пішло. Але надії не покидають. Я - консерватор і оптиміст по натурі. Переконали, що буряківництво, як колись, у 19-му столітті, в Україні звільниться від «окупації» зарубіжних гібридів. Вітчизняна наука знову восторжествує, якщо намагатися працювати в потрібному напрямку, якщо використовувати сучасні та перспективні методи, серед яких - генна інженерія в інтеграції з гетерозисом і апоміксисом. Залишаюся Ваш, з надією на майбутнє...

Привіт колегам і уклін землі Київській - нашій споконвічній Матері».

Прийміть і Ви, шановні Іване Яковичу, щирі й сердечні вітання з ювілеєм від Ваших українських колег та друзів.